

DE GRØNLANDSKE KULTURTRADITIONER I RELATION TIL NUTIDENS OPLYSNINGSARBEJDE

Af oplysningskonsulent *Chr. Berthelsen*, Godthåb

I forbindelse med talen om nutidens kulturudvikling i Grønland træffer man jævnligt udtrykket „de særprægede grønlandske kulturtraditioner“. Nogle gange anvendes udtrykket måske nærmest som et „mundheld“, som en kollektiv betegnelse for alt, hvad der er grønlandsk. Nogen tilfredsstillende definition er vist også meget vanskelig at give. Når nogle mener, at nutidens Grønland fjerner sig for meget fra kulturtraditionerne, behøver dette vel ikke at blive opfattet sådan, at grønlænderen som i gamle dage bør bo i jordhytte og basere sin tilværelse først og fremmest på sælen, at grønlænderen som før i tiden bør dele sin fangst med alle sine pladsfæller, at grønlænderen bør bibeholde sin egen primitive opfattelse af tingene uden at skæve til verden udenfor. Men når talen holdes i romantiske vendinger, kan man godt få fornemmelse af, at visse betragter den udadvendte udvikling med skepsis og bekymring.

Gennemsnittet af et lands befolkning gør sig til daglig ingen bekymringer om sit lands kulturtraditioner – heldigvis, for ellers ville hverdagen blive kedelig og stiv. Den menige borger bestemmer ikke sine handlinger udfra hensynet til landets kulturelle udvikling. Når en grønlænderinde ifører sig en kjole af nyeste europæiske snit, gør hun det med en sådan naturlighed, at ingen i den øjeblikkelige situation tænker på, at hun jo burde have en sælskindsdragt efter de gode grønlandske traditioner. Når en fanger har sparet de mange penge sammen til en motorbåd, går han ikke med skrupler om, at han – hvis han skal tage hensyn til kulturtraditionerne – burde drive fangst fra den sindrigt konstruerede kajak. I det daglige er opfattelsen af kultur individuelpræget, og den er i virkeligheden ubundet af gamle traditioner, hvis fortsatte bevarelse først og fremmest afhænger af øjeblikkelige tilstande og forhold i et land.

Det gælder for et hvert samfund, at en sund udvikling må bestemmes udfra evnen til at indordne sig naturens lov samt af evnen til at udnytte og udvikle de eksistensmuligheder, som det land, man bor i, kan give. Naturens lov er til enhver tid

gældende, men menneskets kamp imod naturen har igennem tiderne fået andre og bedre redskaber. Mennesket er en stædig skabning, som hele tiden forsøger at få det bedste og behageligste ud af tilværelsen. Derfor ændrer leveformen sig ustandseligt. Når ændringen er til det bedre, kalder vi det fremgang. Naturen i sig selv er i stand til at sige stop, når mennesket går for vidt i sin stræben, og når naturstridigt menneskeværk søger at nå det umulige. Selv den mest udviklede teknik må bøje sig, når vinteren viser tænder. Den gamle fangstteknik vil vedblivende have sin betydning ved vintertid i de nordlige distrikter, men den alene er ikke mere i stand til at give folk dets fornødenheder. Pengeøkonomien er blevet uomgængelig, og der er blevet åbnet mulighed for andre erhverv og en anden form for fangstteknik. Når det grønlandske folk således skifter fra sælfangst i kajak til fangst og fiskeri fra motorbåd, er dette en naturlig følge af tingenes tilstand, og den nye form at drive fangst på kan foregå med samme ihærdighed og med samme snilde, som forfædrene i sin tid lagde for dagen. Ændringen af erhvervet har medført lignende ændringer inden for leveform, skikke og opfattelsen af verden og hele tilværelsen, og man er mange gange tilbøjelig til at spørge om, hvad der egentlig er tilbage af de gamle traditioner, og hvordan det nye passer ind i disse. Det er godt for et folk at have traditioner og særprægede skikke, men det er lige så uheldigt at fastholde traditioner og skikke, når de ikke mere passer ind i tiden, hvilket den mest konservative og mest ægte af alle grønlandske digtere – Henrik Lund – også har bemærket i et af sine digte. De oprindelige kulturtraditioner, som man måske kunne ønske ført videre i nutidens leveform, bør formentlig søges blandt dem, der har deres udspring i folkets inderste, men det er uden tvivl meget svært at trænge ind dertil, da ikke blot åndelig og materiel påvirkning udefra, men også raceblandingen har haft deres udslettende virkninger. Oprindelsen til de traditioner, som idag er i hævd, må ofte kun føres tilbage til at omfatte den tid, hvor det grønlandske folk har fået europæisk påvirkning. Skabelsen af traditioner finder også sted idag og bestemmes af de materielle og åndelige betingelser, der hersker i vore dage. I den kulturelle udvikling er der idag en dobbelthed, og af den grund befinder udviklingen sig i en vanskelig situation, da man på den ene side skal forsøge at hævde sig som et folk med nationale særpræg, medens man på den anden side må suge alt nyt udefra, og det skal ske i løbet af den kortest mulige tid, for ellers kommer den materielle og den åndelige udvikling ud af balance med hinanden.

Nogle af de egenskaber, man tillægger den grønlandske befolkning, er nøjsomhed og udholdenhed – et par egenskaber, som nøje er knyttet til naturen og leveformen - uden hvilke det eskimoiske folk ikke kunne have fristet tilværelsen i de barske omgivelser. Man kunne småsulte og småfryse i lange perioder. Man samlede nok vinterforråd, men man stolede også på evnen til at skaffe føde fra dag til dag. Slog

Grønlænderen behøver ikke at forkaste sine kulturtraditioner, fordi han en skønne dag føler trang til at forlade jordhytten eller gå på fiskeri i stedet for at jage sæler.

fangsten fejl, kunne der opstå katastrofer, som havde familiens udslettelse til følge. Til gengæld forstod man at nyde tilværelsen, når gode tider kom. Målet med nutidens udvikling er bl. a. at skabe en sikker tilværelse. Nutidens udvikling må uvægerlig resultere i svækkelse af de to nævnte egenskaber. Inddelingen i differentierede funktioner i samfundet har ført med sig, at nogle sidder i de igennem lovgivningen sikrede stillinger, hvor man nøjagtig ved, hvor meget man har som udkomme, mens andre må sidde i erhverv, som nøje er afhængige af naturens luner. Det moderne menneske er tilbøjelig til at flygte fra ubehageligheder, når det kan komme til det, og heller ikke nutidens grønlander er fri for det; men de nævnte egenskaber er så nøje knyttet til Grønlands natur, at det vil være forkert, hvis man forsøger at ryste dem helt af sig. Alt for mange gange erkender vi, at vi ikke kan gøre Grønland til Danmark. Naturen griber ubarmhjertigt ind og udsletter de nok så dejlige illusioner. Det, der sker i Grønland, bør fortsat være i passende harmoni med naturen og omgivelserne. Nøjsomhed i det moderne Grønland bør dog næppe være ensbetydende med evnen til at småsulte og småfryse; men man må stræbe efter en langsigtet tilrettelæggelse af de økonomiske og materielle midler på en sådan måde, at man skaber en sikker og solid tilværelse, der ikke stiller krav om overflødig luk-

sus. Formålet med oplysningsarbejdet i den henseende bør være skabelsen af de til landet passende kost- og levevaner og disponering af økonomiske midler på en sådan måde, at de passer til leveformen. De naturalier, som kan fås fra selve landet, må her fortsat have betydning i overensstemmelse med traditionen med at samle vinterforråd og vinterbrændsel. Til folk, der sidder i faste stillinger, stilles der idag så store krav, at de fleste ikke er i stand til at følge den nævnte tradition i samme udstrækning som før og nogle slet ikke. Erhververe, der baserer tilværelsen på det, som landet kan give, har fortsat mulighed for at kunne sikre sig betydeligt tilskud af naturalier, men samling af vinterforråd i gammeldags forstand er blevet mere og mere vanskeliggjort ved, at det meste af fangsten bør søges omsat i penge, som er ganske uundværlige alene til afbetaling af fangstredskaber og huse.

Småsamfundsbegrebet som grundlag for Grønlands kulturelle udvikling har været grundigt behandlet i grønlandsinteresserede kredse i Danmark, og denne samfundsforms positive sider er blevet fremhævet stærkt. Det værdifulde i småsamfundsordningen er det uundgåelige fællesskab, som kan give sig udtryk i de smukkeste former. Her har det enkelte menneske den lykke at føle, at det er en del af en helhed, og det kan have den tilfredsstillende at være noget for andre. Fællesskabets betydning kan i disse år ikke fremhæves stærkt nok. Formålet med oplysningsarbejdet bør derfor være at udnytte fællesskabsideen og overføre den i den moderne samfundsordning i form af skabelse af andelsforetagender og interessentskaber, hvilket kan blive til uvurderlig gavn for erhvervets udvikling. Når man ser bort fra de mest afsidesliggende steder, er småsamfundsbegrebet ikke det samme som i tidligere tid. De forbedrede kommunikationsforhold har skabt uro. Det bevirker, at fællesskabsfølelsen i øjeblikket befinder sig i et overgangsstadium, som ikke har fordelene i gammeldags forstand, og fællesskabsidéen er ikke kommet til udnyttelse til fordel for den moderne samfundsordning. Det er i denne forbindelse værd at bemærke, at småsamfundsfølelsen i misforstået form kan virke svækkende for den demokratiske samfundsudvikling, som allerede er en kendsgerning. Småsamfundsfølelse i overdreven form kan gribe hindrende ind i fri meningsudveksling og opdukken af foregangsmænd og personligheder, som vi har brug for mange flere af. I en meget tydelig grad har man i Grønland igennem tiderne fået bevis for, at tilstedeværelsen af foregangsmænd og personligheder har sat deres præg på visse bopladser og udsteder, hvad foretagsomhed, renlighed, påpasselighed og åndelig vågenhed angår. Man kan tit undre sig over, at to pladser, der ligger få timers sejlads fra hinanden, kan fremtræde så forskellige, selvom erhvervsmæssige og oplysningsmæssige betingelser er til stede i ligelig grad. Et fornuftigt initiativ, som en dygtig og foretagsom mand eller kvinde kan skabe på et sted, bør ikke kvæles eller svækkes af bar hensynsfuldhed over for bopladsfællerne.

I sproglig henseende befinder vi os også i et ret irriterende overgangsstadium, for vi må indrømme, at dobbeltsprogethed, som den er i øjeblikket, er både besværlig, tidsrøvende og kostbar. Alt tager dobbelt så lang tid, fordi det skal oversættes. Det gælder foredrag, diskussioner, et landsrådsmøde, en radioudsendelse m. m. Om trent det halve af skoleåret bruges til at undervise børnene i de to sprog – grønlandsk og dansk. En tryksag, der henvender sig til de to befolkningsgrupper, fylder det dobbelte af det normale. Sådan må det altså være i den overgangstid, vi lever i, men den dag man kan vælge imellem de to sprog og benytte det ene, som passer til lejligheden, bliver dobbeltsprogetheden først naturlig og mest praktisk. Fremskyndelsen af indførelse af et kultursprog i Grønland kan ikke ske hurtigt nok, og det er spørgsmålet, om der ikke kan gås endnu mere radikale veje for at nå til den form for dobbeltsprogethed, som er nævnt ovenfor, og jeg gad vide, om ikke tiden er moden til at gøre dette til et politisk spørgsmål. Man kommer nemlig ikke udenom en betydelig kulturtradition, nemlig det grønlandske sprog. Kan danskundervisningen intensiveres, uden at der kommer skår i det grønlandske sprog? – Måske ikke helt, men jeg tror ikke, man skal være bange for, at skårene bliver for store. Sproget forsvinder ikke. Det er en kendsgerning, at dobbeltsprogetheden, som den er idag, bliver besværligere i takt med befolkningstilvæksten.

Et folk, som skal have et kulturelt særpræg, bør have en selvstændig litteratur. Vi kan sagnene, som heldigvis er blevet nedskrevet, og endnu flere sagn kan forventes at komme på tryk. Det er en lille selvstændig grønlandsk litteratur – prosa og poesi. I øjeblikket sker der ikke megen fornyelse. Naturligvis kan man ikke forvente, at et lille folk som det grønlandske skal kunne fostre mange store kunstnere. Jeg tror, mangelen på fornyelse tildels også skyldes det dødvande, vi befinder os i i sproglig og kulturel henseende. Det er kvaliteten og ikke kvantiteten, der er afgørende. Vi må erkende, at de grønlændere, som i vor tid har kunnet fremvise gode resultater inden for forfatterskab og digtning, er folk, der har fået indsigt i europæisk kultur og tankegang. Noget tyder på, at vejen til skabelse af selvstændig grønlandsk litteratur udmærket og maaske bedst kan ske igennem en skoling, der giver vedkommende nødvendig horisont og kritisk sans. En sådan skoling forudsætter, at man kan det danske sprog. Hvad gør det, at en grønlandsk forfatter skriver sin bog på dansk eller på et andet sprog. Han er dog og bliver en grønlandsk forfatter, som på et betydningsfuldt kulturelt område viser Grønlands ansigt udadtil. Der er i løbet af årene blevet oversat en del udenlandsk litteratur på grønlandsk, og i de sidste år øges antallet af den slags oversættelser betydeligt. Det skærper læselysten, og det giver indsigt i fremmede forhold, men den dag, dansk litteratur kan læses på originalsproget, behøver denne udgivelse af oversættelser ikke ske i samme omfang som nu, medens selvstændig grønlandsk litteratur fortsat bør trykkes på grønlandsk.

Grønlandske kunstneriske frembringelser inden for male- og skærekunst har heller ikke gode kår i disse år, men det er, som om denne kunstart endnu i vore dage befinder sig nærmere ved det oprindelige, hvilket til tider kan afspejle sig i vegstens- og benarbejder. Desværre går det ret hurtigt tilbage for denne originalitet, efterhånden som den slags arbejde bestemmes udfra de merkantile krav. Heroppe har vi ingen muligheder for at give eventuelle talenter den nødvendige uddannelse. For at komme over dødvandet kan det inden for dette område sikkert ikke undgås, at man søger til et europæisk uddannelsessted, hvor særlige evner får mulighed for at blive vakt på den rigtige måde. Er de medfødte talenter ægte grønlandske, er der grund til at mene, at de efter en nødvendig skoling atter vil søge tilbage til det oprindelige.

Alt taget i betragtning har de gamle grønlandske traditioner været underkastet en blandet skæbne. Visse er forsvundet for evigt, medens andre holdes midlertidigt i baggrunden. Igen andre drages frem, når en given situation kræver det. Måske kan man sige, at tilstandene i øjeblikket kan betegnes som tilstræbt tilnærmelse til den europæiske leveform bl. a. forårsaget af det store antal udsendte personer, som må anvendes i disse år. Det gælder naturligvis først og fremmest i byerne. Men der er søgen og stræben efter forhold, der vil kunne betegnes som normale. Der er blot så mange faktorer, der er medbestemmende – ikke mindst erhvervets udbygning. Man må ikke glemme, at tilegnelsen af den nordiskprægede kultur er sket over 200 år, og der er eksempler på, at denne tilegnelse har givet sig udtryk på en smuk og harmonisk måde. Den igangværende kulturelle udvikling bør give det grønlandske folk følelse af, at det er et levedygtigt folk, hvis eksistens er baseret paa naturlige erhvervskilder, og som nok er placeret i en afkrog af verden, men som føler, at det har et naturligt fællesskab og medborgerskab med verden udenfor igennem tilhørsforhold med Danmark.

En ting må vi nemlig erkende: Den kulturelle udvikling i Grønland er i vore dage blevet mere udadvendt og er nødt til at være det i forhold til, hvad det var i tidligere tid. Denne udadvendthed medfører, at nogle af de gamle traditioner opgives og erstattes med nye, der ikke blot kommer udefra, men som er skabt af nutidens ændrede leveform. Der bør være vågenhed for ikke at blive forblændet af nye ting, der kommer udefra. De skal have tid til at bundfælde sig. De skal vurderes, godtages eller kasseres. Her ligger blandt andet baggrundene for det oplysningsarbejde, som i disse år søges gennemført i Grønland igennem skolen, radioen, bladvirksomheden, foredrag, diskussioner, filmvirksomhed, udbygning af biblioteksvæsenet, bogudgivelse, oprettelse af læsestuer og fritidsklubber, foreningsarbejde, oprettelse af særlige kursus og meget andet. Behovet dikteres indefra. Hvis oplysningsarbejdet blandt den opvoksende generation svigter, må det befrygtes, at det kan få katastrofale konsekvenser for hele det nye samfunds trivsel. De unge bør have chancer for

at kunne blive gode og nyttige borgere i deres eget land og oplæres til at blive konkurrencedygtige. Orientering i samfundsspørgsmål er en nødvendighed, hvis de unge i højere grad end nu skal gøre sig gældende i det offentlige liv. Det er disse, som bl. a. skal overtage det arbejde, der i overgangsårene udføres af de berømte „Tordenskjolds soldater“. De bør udrustes til at træde ind i det politiske arbejde, hvor folk i det liberale erhverv dominerer i øjeblikket. Først da vil den virkelige deltagelse og medleven i landets anliggender få en sund udvikling.

Der er i øjeblikket kapløb imellem almindelig folkelig oplysning og den hurtige befolkningstilvækst, som allerede er blevet problem ved, at der ikke er ledere nok til at tage sig af den fornuftige fritidsbeskæftigelse for de unge mennesker, som kommer ud af skolen i voksende tal, og som ikke får lejlighed til at fortsætte deres skolegang udover aftenskolen og handelsskolerne. Håndværkeruddannelsen trænger hårdt til at komme i faste rammer. Savnet af egnede lokaler til fornuftig beskæftigelse af de unge i fritiden er allerede mærkbart i byerne. I øjeblikket sendes hvert år et antal unge mennesker til idrætslederkursus og til førertræning på en spejderlejr. Jeg tror, det er en praksis, som er uhyre værdifuld, og som bør udvides til andre grene af ungdomsarbejdet.

Jeg har den opfattelse, at de grønlandske kulturdebatter har en tilbøjelighed til at starte enten fra toppen, som karakteriseres i de store linier eller fra bunden, hvor man fortaber sig i gammeldags romantik. Vi er alt for tilbøjelige til at overse, hvad der sker idag, og hvad der rører sig i folket. I den fremtidige debat om Grønlands politiske, erhvervsmæssige og økonomiske målsætning bør man gøre sig klart, at undladelse af ophjælpning af det kulturelle arbejde i nødvendigt omfang kan komme til at blive dyrt for Grønland og for Danmark.

